

Memòria 3.0

Enric Plaza

Philip K. Dick es mor i va a Hollywood

Avui considerat un dels gran autors de la literatura ciència-ficció, Philip K. Dick durant la major part de la seva vida era un artesà de la paraula que cobrava a tant la pàgina. Darrerament, PKD (com hom anomena col·loquialment Philip K. Dick) ha esdevingut també un pilar hollywoodià per les pel·lícules de ciència-ficció: des de **Total Recall**, **Screamers** i **Paycheck** a **Next**, **Minority Report** i **A Scanner Darkly**, el seu nom sembla lligat a l'èxit de públic.

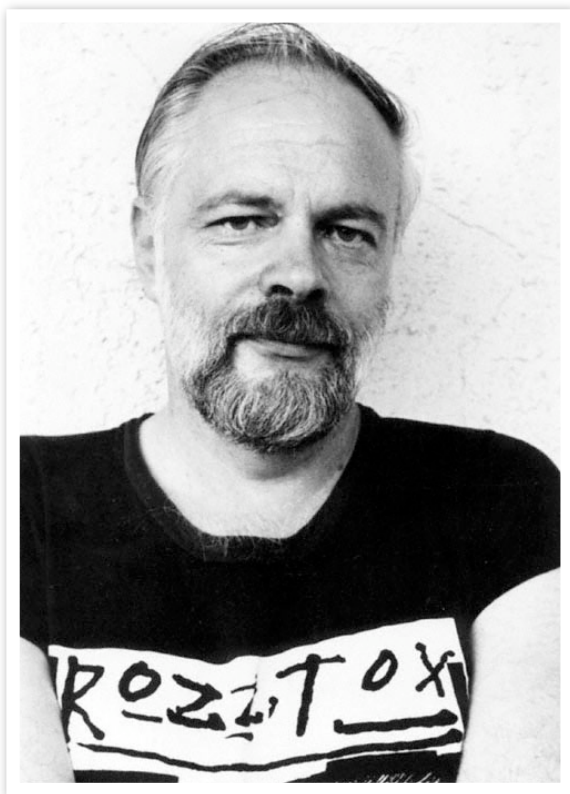
Tot plegat va començar arran la pel·lícula **Blade Runner**, dirigida per Ridley Scott el 1982, basada en una novel·la de PKD intitulada *Do androids dream on electric sheep?* (*Somniens els androïdes en ovelles elèctriques?*), pel·lícula que ens arriba aquest Octubre del 2007 en DVD com una nova i re-definitiva “versió del director”. En el moment de la seva estrena, **Blade Runner** no va ser un èxit de públic – la gent semblava trobar difícil de pair les intrincades i subtils trames dickianes. Tanmateix, després de la seva decebedora estrena, alguna cosa estranya va donar una nova vida a **Blade Runner**: directors de pel·lícules i anuncis imitaven els seu estil visual, les vendes de vídeo cintes continuaven essent altes malgrat els anys seguien passant, les cadenes de televisió la continuaven programant sense trobar cansament en el públic. Finalment, ha esdevingut un clàssic i ha entrat a la nostra

memòria col·lectiva com aquella pel·lícula que mostra un futur nou i diferent dels que havíem abans imaginat.

Encara més, molts crítics consideren **Blade Runner** la millor pel·lícula de ciència-ficció de la història i figura entre les 100 millors pel·lícules de tots els temps seleccionades per R. Corliss i R. Schickel de la revista **Time**. No content amb això, Ridley Scott va fer una nova *Versió del Director* el 1992, estrenada a les sales de cinema i distribuïda en DVD (diguem-li Blade Runner 2.0), i enguany el 2007 ha fet una nova Blade Runner 3.0 distribuïda en DVD anomenada *Versió Final del Director*.

Blade Runner 1.0

Suposo que tothom que llegeix aquesta columna ha vist la pel·lícula si més no una vegada, però en resum tracta dels problemes dels “replicants” – éssers humans creats artificialment amb una força i una resistència excepcionals però amb unes vides curtes i

Philip K. Dick

servils. Són semblants a clons però modificats per l'enginyeria genètica i, a més, els replicants són ja adults quan neixen. Destinats als treballs més desagradables o denigrants, llur infància es substitueix per la implantació d'una memòria falsa que els permet començar el seu treball (o esclavatge per ser més exactes) immediatament.

La novel·la curta en la qual es basa la pel·lícula (*Somnien els andròides en ovelles elèctriques?*) té un to i un tema molt diferent: una guerra mundial ha deixat el món devastat, l'ecologia planetària anorreada i totes les espècies animals en perill d'extinció imminent. Tot plegat fa que el futur de la humanitat es trobi en greu perill (la radioactivitat causa moltes malalties i comporta alteracions del genoma humà), raó per la qual la ONU comença un programa de colonització a Mart i altres planetes. Ridley Scott substitueix la

destrucció del planeta per un petit canvi climàtic (plou constantment a Califòrnia), i fa que els rics i benestants deixin aquest planeta no pel desèrtic Mart sinó per luxosos planetes d'aparença tropical. Per tant, BR 1.0 gira entorn a la guerra de classes: els pobres romanen al planeta Terra i els burgesos fugen a d'altres planetes on els andròides (replicants) els fan d'esclaus. El destí que es juga ja no és la supervivència de la humanitat malgrat els seus errors, sinó el benestar de la classe dominant. Els andròides no són

fabricats per resistir les condicions hostils de Mart, en un procés necessari per salvar la humanitat d'una Terra radioactiva, sinó per fer de servents i de soldats als burgesos que viatgen a destins exòtics.

Un final feliç no fa patxoca

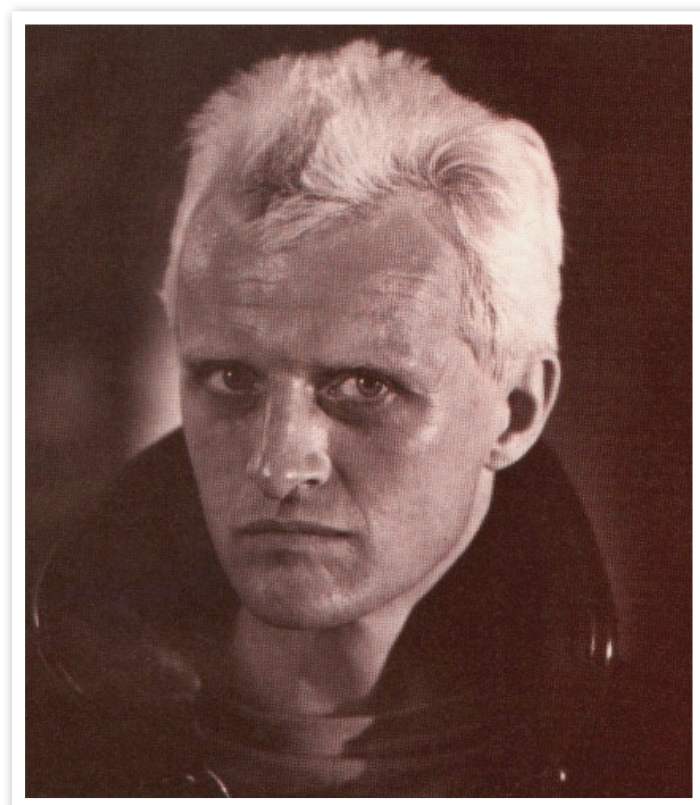
L'estupidesa humana, que és un gran tema dickià, es transforma en l'avarícia burgesa en mans de Ridley Scott, un tema molt més proper als crítics de cinema i literatura, que solen menystenir la ciència-ficció com a "gènere menor." L'any 1992 s'estrena la segona versió (BR 2.0) on el director ha fet els canvis que, habitualment, els són barrats als autors pels avariciosos executius de Hollywood en el seu afany d'obtenir productes més païbles per les masses. El canvi més notable és eliminar el "final feliç" de BR 1.0, car tothom sap que els finals feliços són dictats comercials i cap obra seriosa, en cinema o literatura, pot tenir-lo sense esdevenir no-seriosa. En l'escena final, el protagonista Deckard fuig de la ciutat amb la seva xicota en un *spinner* (un auto volador) devers uns immaculats boscos on la natura esponerosa promet a la parella un "foren feliços i menjaren tots anissos." En la versió BR 1.0, aquest final feliç s'assoleix per una veu en off que declara haver descobert el fet que Rachael, la xicota, no és una replicant normal (i per tant destinada a morir aviat), ans un nou model experimental millorat que tindrà una vida llarga (i feliç!). La versió BR 2.0 suprimeix la veu en off i, per tant, la parella escapa de la ruïnosa ciutat vers els verds boscos d'Oregon – tanmateix, ara sabem que la felicitat conjugal serà tan curta com la vida de la replicant. I sabeu què? Doncs quan vaig anar a veure aquesta estrena a la gran pantalla, vaig trobar que per mi el final era igual de feliç que abans; que de fet no trobava jo que la pel·lícula fos "diferent" o "millor" que la BR 1.0.

La raó és que el final feliç és la *possibilitat*, per Deckard i Rachael, d'escapar de la ruïnosa ciutat vers els verds boscos d'Oregon. Tota la pel·lícula és fosca, com cal en un *film-noir*, i a més la pluja constant, els carrers atestats i la pol·lució visual i sonora fan que l'espectador experimenti constantment un ambient opressiu. Així, els moments finals on la parella pot fugir vers la natura esponerosa produeixen una sensació d'alliberament a l'espectador. Aquest és el final feliç, un final impossible a la novel·la de PKD on Oregon és un desert altament radioactiu, on l'estupidesa humana ha anihilat l'ecosistema planetari. La lluita de classes clarament no és tan terrible com la destrucció planetària, només cal poder sortir del gueto proletari: aquest és el final feliç de BR 2.0

Els efectes de la memòria

BR 2.0 tenia altres canvis més subtils, escenes noves però curtes afegides pel director. Segons Ridley Scott, les noves escenes farien sospitar a l'espectador que Deckard era també un replicant. Introduiria la paradoxa que Deckard era un androide dedicat a "retirar" els andròides fugits. Deckard tenia implantades unes falses memòries que li feien creure que era un humà, pujat per un pare i una mare, que va ser un agent de policia abans de convertir-se en un *blade-runner* (el malnom que reben els caçadors de replicants).

L'alteració de la personalitat per la possibilitat d'alterar la memòria és un tema recurrent a PKD, com sabreu si heu vist la pel·lícula **Total Recall**, basada en el conte de PKD intitulat *We can remember it for you wholesale* (*Podem fer-vos-ho recordar a l'engròs*). En el conte, la gent que no pot pagar-se unes vacances a Mart o al Carib compra una implantació de memòria que li fa recordar les vacances que no ha gaudit. Al final de la història no sabem si el que hem vist/llegit ha passat realment o si és la memòria implantada que el protagonista ha comprat (un viatge d'aventures a Mart on ell és un espia, que aconsegueix la xicota i que inclou extraterrestres).

Roy Batty interpretat per Rutger Hauer.

En aquesta història té un sentit dramàtic el fet que la memòria del protagonista pugui ser falsa. Quan vaig veure la BR 2.0 a la gran pantalla, la meua memòria em va jugar un efecte estrany: en sortir del cinema no recordava quins canvis hi havia a la nova versió, llevat de la part final on la veu en off havia estat suprimida. Curiosament, jo ja sabia abans d'entrar els canvis anunciats pel director a la premsa, el fet que s'incloïen noves escenes que "suggerien" el fet que en Deckard era també un replicant. Des de 1982 a 1992 jo havia vist BR 1.0 diverses vegades (a l'estrena, a la televisió, en vídeo-cinta) i va ser com si, amb aquesta memòria engranada dins el meu cervell, fos incapaç d'enregistrar els canvis de la nova versió: en sortir jo no era conscient de quines coses haurien suggerit que en Deckard tenia unes memòries implantades en lloc de les reals. Havia experimentat la història de BR 1.0, resistint la implantació d'unes poques "memòries falses" en forma d'escenes afegides a BR 2.0. En aquestes escenes en Deckard tenia uns records escadussers on ell

havia estat un agent de policia (memòries que de fet no eren d'en "Deckard" sinó de la persona que varen clonar per fer el Deckard-replicant). En retrospectiva, aquests canvis creaven com una dissonància amb les meves estructures de memòria de BR 1.0, els nous elements no lligaven amb els antics i, com si diguéssim, el meu cervell va rebutjar-ne els nous com "falsos" (o potser més precisament, com *inconsistentes*). Així, en sortir de l'estrena de BR 2.0 em preguntava astorat "On eren les pistes que suggerien que en Deckard és un replicant?", per bé que el cert és que havia vist totes les noves escenes. La meua memòria va continuar preservant BR 1.0.

Blade Runner 3.0

La tercera i **final** versió del director és BR 3.0 i es distribueix enguany Octubre del 2007 en DVD. Sembla que la crítica lloa aquesta última versió. Tanmateix, el fet és que en general els crítics "seriosos" de cinema i literatura avorreixen la ciència-ficció. Només cal recordar el cas de la recent guanyadora del Nobel, Doris Lessing, les últimes novel·les de la qual són de ciència-ficció (la sèrie **Canopus in Argos**), i que sovint ha estat atacada pels crítics per aquest motiu (i encara més pel fet que Lessing accepta públicament que escriu ciència-ficció).

BR 3.0 és una versió on el director Ridley Scott s'arromanga i fa canvis més radicals: ha afegit nous diàlegs i n'ha alterat d'altres per tal de fer que Roy Batty, el cap dels replicants fugits, figuri com un personatge menys amenaçador i més amble – i alguns dels moments més colpidors de BR 1.0 han estat substituïts. Suposo que també hi ha nous i millorats efectes especials però, la veritat, no sé si, després de viure amb Roy Batty a la meua memòria durant 25 anys, vull ara que BR 3.0 me'l substitueix per un personatge més tou i païble, un implant artificial d'una memòria falsa car, ho sé del cert, Roy Batty no era així.

Enric Plaza enric@iia.csic.es

Les imatges reproduïdes són materials promocionals de la pel·lícula i per tant es consideren en l'àmbit públic.